

Wprowadzenie

Introduction

Spory na temat istnienia/wykorzystywania biografii na gruncie pedagogiki i nauk o wychowaniu uwidaczniają, jak wielopłaszczyznowe jest podejście pedagogów do badań biograficznych. Różnorodność tematów i ich ujęć, które ukazali autorzy artykułów zebranych w drugim tomie „Biografistyki Pedagogicznej”, tylko sygnalizują wielość problemów badawczych koncentrujących się wokół badania biografii, uczenia się z niej i wychowania poprzez poznawanie losów zarówno tych, którzy żyli w poprzednich wiekach, jak i osób z naszego otoczenia i nas samych. Bogactwo zarówno podejść badawczych, jak i możliwości praktycznego wykorzystywania biografii w szeroko pojętej pedagogii sprawiło, że redaktorzy zdecydowali się na ułożenie artykułów w tomie w porządku chronologiczno-problemowym. Układ taki daje możliwość przedstawienia ciągłości pewnych podejść badawczych i wychowawczo-dydaktycznych wykorzystujących biografię, a jednocześnie ukazujących ich ewolucję.

Dział *Studia i rozprawy* otwiera tekst Tatiany Krynickiej. Nawiązując do starożytnej pedagogii, która wykorzystywała biografie do kreowania wzorców osobowych i koncepcji pedagogicznych, autorka przedstawiła postacie dziewicy Eulalii, żołnierzy Emeteriusza i Chelidoniusza oraz nauczyciela Kasjana, wyznawców Chrystusa żyjących w pierwszych stuleciach chrześcijaństwa, bohaterów zbioru Prudencjusza zatytułowanego *Peristephanon*, jako wzory „umiłowania Tego, który mocą swojej krwi niszczy grzech, będący przyczyną wszelkiej wrogości, samotności, wyobcowania”, podążania za nim i „umiłowania świata”. Podobny sposób spisywania biografii jako wzoru gospodarnej, a jednocześnie pobożnej i bogobojnej przełożonej przedstawiła Beata Skrzydlewska, ukazując ksieni klasztoru norbertanek w Imbramowicach, Zofię

Grothównę, która zajmowała się odbudową kościoła i klasztoru po wielkim pożarze, zaczęła spisywać kronikę klasztorną, nie pozostawiała obojętna na los swoich poddanych: budowała im chaty i przekazywała zboże, założyła „Górę Pobożności” dla biednych, aby mogli pożyczać pieniądze na kupno wołów i koni, a także dbała o funkcjonowanie szkoły klasztornej. Autorka w swoim tekście nawiązuje także do średniowiecznej i nowożytnej formy spisywania dokonań duchownych (biskupów, zakonników i sióstr zakonnych) w tak zwanych katalogach, które później były odczytywane młodym adeptom zakonów w celu ich formacji. Do obu tych tradycji nawiązuje Magdalena Falska, ukazując postać świętobliwej kobiety – żony, matki i zakonnicy, wychowawczyni młodych polskich dziewcząt na wzorowe patriotki – błogosławionej Marceliny Darowskiej.

Do francuskiego gatunku biografii artysty, tzw. *livret* nawiązał Grzegorz Kubski, ukazując poemat Wincentego Pola *Wit Stwosz*, autobiograficzne wyznanie ociemniałego geniusza, Polaka w obcej mu Norymberdze, jako „figurę autobiograficzną” samego poety. Autor artykułu przestrzega jednak, że „taka interpretacja być może jest tu tylko wtórnym nałożeniem literackich stereotypów romantyzmu”, gdyż u Pola nie to co aktualne i jednorazowe, nie „ja” jako uniwersum, lecz uniwersum sztuki i religii ma być kontemplowane.

Biografie nauczycieli i wychowawców jako tych, którzy przyczyniali się do kształtowania przyszłych pokoleń, w czasach nowożytnych zyskały ogromne znaczenia, gdyż nie tylko ukazują dokonania pedagogów, ale i wskazują na przekazywane przez nich wartości. Przypominają o tym Agnieszka Muszczyńska i Edyta Żebrowska. Muszczyńska, odsłaniając nieodkryte karty z życia Jadwigi Szczawińskiej, żony Jana Władysława Dawida, która jako nauczycielka języka i literatury polskiej, wychowawczyni, założycielka kółek samokształceniowych, publicystka, tłumaczka, animatorka oświaty, rzeczniczka wyższej edukacji kobiet, twórczyni Uniwersytetu Latającego, założycielka i redaktorka czasopism kulturalno-oświatowych, inicjatorka powstania Biblioteki Publicznej w Warszawie, w znacznym stopniu przyczyniła się do rozwoju polskiej myśli społeczno-oświatowej. Żebrowska zaś wspomina Tadeusza Łopuszańskiego (1874–1955) twórcę Szkoły Rydzynskiej, która miała za zadanie kształcić przyszłych inteligentów zdolnych do twórczej, wyczerpanej pracy na rzecz odradzającej się Polski.

Wykorzystując elementy strategii stosowanych przez autorów chrześcijańskich żywotów świętych, Dawid Misiak przedstawił rozterki Dietricha Bonhoeffera, niemieckiego etyka, któremu przyszło żyć w czasach terroru hitlerow-

skiego. Jako chrześcijanin chciał być wierny nauce Jezusa Chrystusa, nie godził się na kompromis ze złem, za co zapłacił życiem. Czasów drugiej wojny światowej dotyczy także artykuł Doroty Suly, ukazujący losy Abrahama Kajzera, autora dziennika spisanego z narażeniem życia w obozach koncentracyjnych, w których był więziony. Z dziennika wyłania się obraz człowieka, który mimo dramatycznych przeżyć, głodu, chorób, upokarzania i bicia wierzył w ocalenie, a co najważniejsze – zachował otwartość i przyjaźń wobec ludzi. Biografie osób, którym trudno było zaakceptować zło wszechobecne we władzach i społeczeństwie powojennej Polski i dlatego znalazły się na granicy utrwalającej się władzy komunistycznej i walczącego z nią podziemia niepodległościowego, przedstawiła Katarzyna Sabat. Jej bohaterowie, informatorzy oddziału partyzanckiego działającego na Rzeszowszczyźnie także dokonali świadomego wyboru, poświęcenia wartości najważniejszej – życia.

O kształtowaniu biografii uczniów, studentów, młodych ludzi poprzez dawanie przykładu z samego siebie, o wpływie autorytetu na życie i nieprzemijającej relacji mistrz–uczeń piszą Oleh Rudenko (*Ciężki los łagodnego naukowca Bohdana Piotra Krypiakiewicza*) i Alina Rynio (*Wychowawczy wymiar biografii kompozytora i pianisty, profesora Andrzeja Nikodemowicza*). Autorzy ukazali ludzi niebywale wrażliwych na piękno, prawdę i dobroć, niezwykłych wychowawców i nauczycieli, ich teksty są świadectwem ogromnej wiedzy i moralnego autorytetu bohaterów.

O tym jak bardzo wielowymiarowe mogą być biografie, opowiedane za pomocą splecionych ze sobą słów i obrazów, przekonuje Urszula Maja Krzyżanowska, która w perspektywie biograficznej przedstawia twórczość malarzką Stefana Centomirskiego (1928–2011), w czasie drugiej wojny światowej wraz z rodziną zesłanego na Syberię.

Ks. Paweł Bijak i Ryszard Małachowski ukazują biografie duchownych – ks. prałata Bogusława Bijaka (1930–2011) i ks. Henryka Nowika (ur. 1933) – którzy dla swoich parafian byli/są nie tylko dobrymi duszpasterzami, ale także wychowawcami, nauczycielami, przewodnikami społecznymi i moralnymi na krętych ścieżkach współczesnego świata opanowanego przez zwalczające się ideologie.

Kolejne teksty stanowią przykłady badań biograficznych, wykorzystujących metodologię nauk społecznych, stosowanych w szeroko pojętej pedagogii. Magda Piwowska przestawiła analizę fragmentów publikowanych biografii rodziców uczących swoje dzieci w domu, koncentrując się na powodach, które

miały wpływ na ich decyzję o rezygnacji ze szkoły. Swoistą autobiografię przedstawił o. Jan Dezyderiusz Pol, „duszpasterz «z wolności» w więzieniu”. Ukazał on więzienie jako miejsce (przestrzeń) wzajemnego przenikania działalności i celów więźniów, pracowników więziennych i kapelanów, którzy wykorzystują czas spędzony w odosobnieniu do osobistego rozwoju, zmiany trajektorii losu i przebudowania biografii własnej. Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów pedagogiki na temat obecności modlitwy w ich życiu przedstawił Ryszard Skrzyński. Małgorzata Łobacz i Monika Olejarz poddały analizie badania nad postawami patriotycznymi młodzieży gimnazjalnej oraz zaprezentowały wnioski, które w sposób szczególny pokazują znaczącą rolę rodziny i szkoły w budowaniu dojrzałej postawy patriotycznej. Badania na temat nieregularnej absencji szkolnej oraz potencjalną odpowiedź edukacyjną mającą na celu rozwiązanie problemu przedstawiły dwie młode badaczki: Agnieszka Morska, Karolina Szponar wspierane przez naukowego opiekuna, Tomasza Wacha.

W niniejszym tomie pojawił się dział *Sylwetki i wspomnienia*, w którym zamieszczać będziemy biografie i artykuły wspomnieniowe o odchodzących badaczach zajmujących się szeroko pojętą biografistyką, pedagogach i nauczycielach. W tym tomie znalazł się tekst poświęcony zmarłemu nagle doktorowi habilitowanemu Tomaszowi Wachowi z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

W dziale *Materiały* drugiego numeru „Biografistyki Pedagogicznej” proponujemy Państwu teksty Magdaleny Gajderowicz i Katarzyny Wołk ukazujące listy jako źródło do badań biograficznych. W dziale *Sprawozdania, artykuły recenzyjne, recenzje i omówienia* zamieszczono recenzję i omówienie. Całość tomu zamyka Przegląd bibliograficzny, w którym zasygnalizowano nowe, ciekawe pozycje książkowe dotyczące biografistyki i badań biograficznych.

Szanowni Państwo, oddajemy do rąk Państwa drugi numer rocznika z nadzieją, że zamieszczone w nim teksty będą inspiracją do poszukiwań ciekawych biografii ukierunkowanych pedagogicznie, do badań biograficznych, analizy własnej biografii, a także uczenia się z biografii innych i biografii własnej.

Ryszard Skrzyński